

(שבת נא.)

[מתוך: מכתב מאליהו]

[חלק ב' - חורג 301]

חטאיהם של גדולי עולם

גדרי חטאות הראשונים.

כשנשמע אדם משתמש במלת "עוולה", לא נוכל לדעת כלל לאיזה דרגה של זעזוע עבירה הוא מתכוון, מבלי שנדע את מדותיו של האיש המדבר ודרגתו המוסרית; כי ההערכה ב"עוולה" היא לפי ערך מדות המעריך. למשל: לרב ספרא "גניבה" היא כבר אם אינו דובר אמת בלבבו (מכות כ"ד): לתוספתא (ב"ק פ"ז), מי שאינו אומר דבר בשם אומרו — הוא כבר גנב. ויש שלא יבחינו גניבה ברמאות של משא ומתן; ויש גנב סתם, שלא ישיג שום עוולה בגניבה כלל.

והנה הערכתה של התורה הקדושה היא בוודאי המעולה שבהערכות. כבר ביארנו במאמר "תורת אמת" שמגדרי "תורה מן השמים" הוא שהתורה ק מורמת מעל כל הגזירות האנושיות ומשפטה הוא משפט האמת המוחלטת. וכן כתוב בנביאים (ישעיה נ"ה):

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי. נאם ה'. כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם, ומחשבותי ממחשבותיכם".

ע"כ מובן, שהבחנת התורה בחטאים היא דקה עד אין שיעור; גם התיאור "מיקרוסקופי" לא יספיק לתת לנו מושג מדקות משפטה. למשל: הנה התורה מודיעה לנו שמשנה רבנו ע"ה חטא ב"לא האמנתם בי", ואעפ"כ מפרשי התורה נלאו לדעת מהות חטאו. הר"י אברבנאל זצ"ל מונה עשרה פירושים לחטא זה, ומקשה על כולם, ומוסיף שוב אחד משלו. וידוע מאמרם ז"ל "הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה" (יבמות קכ"א:).

גדרי חטאות הראשונים. — זה אחד המאמרים העיקריים שבהם ביסס רבינו זצ"ל את הגישה לתנ"ך ע"פ הבנת חז"ל, שהיא יסוד גדול בחכמת המוסר. — העורכים.

וכו' מנא' מאמרם ז"ל על דור ומדבר בכלל (מדרש ילמדנו מנא' בלקוט בהעלתן):

"ויהי היעם כמתאוננים — מלידתם לא חטא מנא' גמור (ע"פ הערוכתו אנו), ולא לקו מכה גמורה".

ומענה נכלל להקרב בעז"ה להבנת מאמריהם ז"ל בשבת (נ"ה-נ"ו):
 "כל האומר: ראובן חטא... בני עלי חטא... בני שמואל חטא... דוד חטא... שלמה חטא... אינו אלא טועה".

פ"י: האומר שחטא ע"פ קנה מדה — של הכתובים.
 טועה בפשוט של הכתובים.

חז"ל הקדושים, אשר דבקו באמתת התורה יותר מכל בריה, הם היחידים אשר זכו לחזור אל עומק דקדוקה והערכתה של התורה (ע"י מאמר "תורת אמת") ורק הם יכולים ללות לנו אופני ביטוייה ותלפיהם. במאמרים נפלאים אלה מוכיחים לנו בקצת מהבנתם והבדלה, ופותרים לנו פתח להבנת התנ"ך עצמו אמתת פנימיות העניינים.

נבאר קצתם בקיצור גמור, ונשמשו דוגמא על השאלה.

"כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה... אלא עליון אמר חב"ע" ובלבל מצני מטה של בלחה (שם נ"ה): פ"י: דכתי' אשת איש בדן בני נח הוא בגדר גולה, כמו שנדרש מפסוק "ודבק באשתו" — ולא באשת חברי', והקולא שתקיל לעצמו לשנות בענייני אביו בענין זה היא כבר קולא במדר בעלות אביו בזה, ובמדרגת ראובן נחשב כבר לחטא גמור באותו ענין.

"כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה... נשיו חטו את לבבו ללכת... ולא הלך" (שם נ"ו): פ"י: קולא זו בהנחתו עם נשיו עד שהיה אפשר להן לבקש להטות — זו כבר נחשבת, במדרגת שלמה, להטתה גמורה אצלו. (ע"י מש"כ לעיל במעשה דלכ"ו).

ואמרו ז"ל שם על חטא דוד המלך: "כל היוצא בחיילות בית דוד גט כריתות כותב לאשתו", וכי', ולא היתה אשתו-איש כלל, רק שדעתו לחזור ולקדשה אחר המלחמה, לומר שחטאו היה בדקות פנימיות הלל, כאשר העיד דוד בעצמו, לך לבדך חטאתי, והרע בעניןך עשייתי" (מהלים נ"א). אבל יש בזה דבר עמוק עוד יותר, כי גם חטא זה לא היה לפי מדרגתו, כא"ל (ע"י ד') "לא היה דוד ראי לאותו מעשה ולא ישראל ראויים לאותו מעשה (הענין)". אלא כדי להורות משושה, דבר זה עוד יתבאר בענין להלן.

אבל גם זה צריך לדעת: גם הלישון אשר ל פ"י מה ארמת התורה את חטאי גדולה היא ל פ"י הערכה זו, עד שהחשוב בהערכה זו כמו גנב תקראו התורה "גנב" חסם.

נראה נא דוגמא אחת מפורשת.

כתוב במעשה עכ"ל (ירושע ד'):
 "ואמר ה' אל יהושע... חטא ישראל וגם עברו את בריתי... וגם לקחו מזו חורם וגם גנבו, וגם כחשו, וגם שמו בכליהם... חרם בקרב ישראל! לא תוכל לקום לפני אויביך עד תסירכם החורם מקרבכם".

אם לא היינו יודעים אך היה המעשה בודאי היינו חושבים שאם לא כל ישראל, עכ"פ רובם חטאו, או לכה"פ חלק מסוים מזו העם, שלשים אחת, עשרים אחת... אבל למעשה איך היה? הכתוב מודיע לנו שרק עכו עשה עבירה — מכל קהל ישראל רק איש אחד בלבד לקח מזו החורם, איך יתאם זה עם מאמר ה' "חטא ישראל" וגו'? אלא ודאי שצריך לחפש את חטאה בהתבוננות הכי דקות בלב, לפי מדרגתם, והענין הוא שעל-ידי מעשה עכו נתגלה חסרון דק-מלמד דק במדרגת דבקותם של כלל ישראל בה' ית"ש. כי ידוע גורל חסר השפעת הצבור על היחיד שבתוכו. והעיד הכתוב שאילו היתה מעילה-בחרם אצלם בריחוק ובבזיון ובחילוק חיותם אפשר כראוי להם לפי מדרגתם בדבקותם, לא היה אפשר שימצא אפי' אחד שיעזי לגנוב. חסרון דק כזה שכמעט א"א לנו להבחין, מתבטא בלשון התורה כחטא גט — "לקחו...".

גנבו... כחשו...!

הרי לנו דוגמא לתיאור חטא ע"פ קנה-מידת התורה הקדושה.

וכן מצאנו בחטא העגל, שכתוב בו "שחת עמך" וכי', ולמעשה אתו רואים שרק שלשת אלפי איש חטאו בפועל — חצי עשירית עשירית שבמחצית, כמו שהעיר אבן עזרא (ע"י ש'), וכמו שנאמר "ויפול מן העם... כשלשת אלפי איש" (שמות ל"ב, כ"ח), ואעפ"כ מצאנו בדברי השר"ת למשה שנתהוהו כל ישראל כלייה ח"ו. אלא שגם כאן היה החטא בדקי-דקות, ע"י אבד-עצות ורמב"ן שם, שישיראל בקשו עגל לשם-שמיים, פ"י על דרך נחש התחשת, להטותו על ידו להטותו שגם הטבע — נס הוא; ורק ערב רב — ג' אלפים בלבד — פגמו במחשבתם ע"ד עבודת-זרה, הי"י שדרשו הנגמט הטבע דווקא אלא שחטאם של כלל ישראל היה לפי מדרגתם, שלא היה להם לבקש טיוע כזה. (ע"י באריכות במאמר "חטא העגל").